

Н. В. ЦЮК

аспірант кафедри публічного врядування
Інститут адміністрування, державного управління та професійного розвитку
Національного університету «Львівська політехніка»
ORCID: 0009-0006-72025-6419

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

У даній роботі розглянуто перспективи розвитку публічного управління у сфері захисту історико-культурної спадщини України у поствоєнний період. Визначено, що в сучасних умовах виникає необхідність наукового аналізу перспектив розвитку публічного управління у сфері захисту історико-культурної спадщини України. Зазначено, що це дозволить визначити оптимальні моделі управління, знайти ефективні механізми фінансування та залучення громадськості, а також створити дієву нормативно-правову базу для відновлення та збереження історико-культурних цінностей України у поствоєнний період.

В статті стверджено, що російська агресія завдала значної шкоди культурним цінностям України: сотні об'єктів культурної спадщини зруйновані або пошкоджені, серед яких музеї, історичні пам'ятки, храми та архітектурні ансамблі. Виділено ключові виклики, які виникли у сфері збереження історико-культурної спадщини в Україні в останні роки. Обґрунтовано основні напрямки реформування, ефективного відновлення та захисту історико-культурної спадщини в Україні. Підкреслено, що у поствоєнний період перед Україною стоїть завдання не лише відновлення втраченого, але й модернізації підходів до публічного управління культурною спадщиною, зробивши їх більш ефективними та прозорими.

Результати дослідження показали, що реформа публічного управління у сфері охорони та відновлення історико-культурної спадщини є необхідною умовою для її збереження та сталого розвитку у майбутньому. Наголошено, що важливо, щоб цей процес відбувався комплексно, з урахуванням кращих міжнародних практик та активної участі всіх зацікавлених сторін. Узагальнено, що модернізація законодавства, залучення міжнародних партнерів, цифровізація процесів та розширення ролі місцевих громад є ключовими напрямками, що забезпечать сталий розвиток цієї сфери. Підкреслено, що створення сучасної, інтегрованої та інноваційної системи управління дозволить не тільки зберегти історико-культурну спадщину України, а й зробити її частиною сталого економічного та соціального розвитку країни в поствоєнний період.

Ключові слова: публічне управління, історико-культурна спадщина, поствоєнний період, реформування, охорона, захист, відновлення.

N. V. TSIUK

Postgraduate Student at the Department of Public Administration
Institute of Administration, Public Administration and Professional Development
of Lviv Polytechnic National University
ORCID: 0009-0006-72025-6419

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION IN THE SPHERE OF PROTECTION OF THE HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE OF UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD

This paper examines the prospects for the development of public administration in the field of protection of the historical and cultural heritage of Ukraine in the post-war period. It is determined that in modern conditions there is a need for a scientific analysis of the prospects for the development of public administration in the field of protection of the historical and cultural heritage of Ukraine. It is noted that this will allow determining optimal management models, finding effective mechanisms for financing and involving the public, as well as creating an effective regulatory framework for the restoration and preservation of historical and cultural values of Ukraine in the post-war period. The article argues that Russian aggression has caused significant damage to the cultural values of Ukraine: hundreds of cultural heritage sites have been destroyed or damaged, including museums, historical monuments, temples and architectural ensembles. The key challenges that have arisen in the field of preservation of historical and cultural heritage in Ukraine in recent years are highlighted. The main directions of reform, effective restoration and protection of historical and cultural heritage in Ukraine are substantiated. It is emphasized that in the post-war period, Ukraine faces the task not only of restoring what was lost, but also of modernizing approaches to public management of cultural heritage, making them more effective and transparent.

The results of the study showed that public management reform in the field of protection and restoration of historical and cultural heritage is a necessary condition for its preservation and sustainable development in the future. It is emphasized that it is important that this process takes place comprehensively, taking into account best international practices and the active participation of all stakeholders. It is summarized that modernization of legislation, involvement of international partners, digitalization of processes and expansion of the role of local communities are key areas that will ensure sustainable development of this area. It is emphasized that the creation of a modern, integrated and innovative management system will allow not only to preserve the historical and cultural heritage of Ukraine, but also to make it part of the sustainable economic and social development of the country in the post-war period.

Key words: public administration, historical and cultural heritage, post-war period, reform, protection, defense, restoration.

Постановка проблеми

Війна, яка триває в Україні, завдала значної шкоди історико-культурній спадщині країни. Руйнування пам'яток архітектури, музеїв, архівів та інших об'єктів культурного значення створює серйозні виклики для їхнього відновлення та збереження. У поствоєнний період постає завдання не лише фізичної реставрації зруйнованих об'єктів, а й формування ефективної системи публічного управління, яка забезпечить стійкий розвиток сфери захисту культурної спадщини.

Наразі відсутня цілісна стратегія відновлення історико-культурних пам'яток у післявоєнний час, що ускладнює координацію зусиль державних органів, місцевого самоврядування, громадських організацій та міжнародних партнерів. Недостатнє фінансування, проблеми із законодавчим регулюванням, а також недостатня цифровізація управлінських процесів ускладнюють реалізацію політики у цій сфері.

Таким чином, виникає необхідність наукового аналізу перспектив розвитку публічного управління у сфері захисту історико-культурної спадщини України. Це дозволить визначити оптимальні моделі управління, знайти ефективні механізми фінансування та залучення громадськості, а також створити дієву нормативно-правову базу для відновлення та збереження культурних цінностей у поствоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання збереження та захисту історико-культурної спадщини та публічне управління процесами у цій сфері є предметом дослідження багатьох науковців. Зокрема, мова йде про таких науковців як Є. Архипова [1], О. Валецький [2], О. Клевчук [1], Н. Корчак [3], О. Литвиненко [4], Т. Мазур [5], А. Мерзляк [6], Є. Огнатьов [6], Н. Підбережник [7], К. Чорновол [8] та багато інших, які вивчають особливості державного регулювання у сфері охорони культурної спадщини України, представляють історико- й теоретико-правові дослідження охорони культурної спадщини в Україні, досліджують вітчизняний і зарубіжний досвід управління процесами у сфері історико-культурної спадщини, обґрунтовують напрями вдосконалення правових та інституційних механізмів збереження культурної спадщини, вивчають те, яким чином Україна захищає свою культурну спадщину від посягань росії.

В той же час сучасні умови розвитку українського суспільства свідчать про існування великих небезпек для історико-культурної спадщини українського народу у поствоєнний період, що зумовлює потребу розвитку проблематики організаційно-правових засад публічного управління у сфері захисту історико-культурної спадщини України після закінчення війни.

Формулювання мети дослідження

Мета статті полягає в обґрунтуванні перспектив розвитку публічного управління у сфері захисту історико-культурної спадщини України у поствоєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження

Російська агресія завдала значної шкоди культурним цінностям України. За даними Міністерства культури та інформаційної політики [9], сотні об'єктів культурної спадщини зруйновані або пошкоджені, серед яких музеї, історичні пам'ятки, храми та архітектурні ансамблі. Особливо постраждали регіони, що були в зоні активних бойових дій, зокрема Харківська, Донецька, Луганська, Запорізька та Херсонська області.

Серед ключових викликів, що виникли у сфері збереження історико-культурної спадщини в Україні в останні роки, можна виділити наступні моменти:

- фізичне руйнування та пошкодження культурних об'єктів;
- незаконне вивезення та знищення артефактів;
- недостатність ресурсів для проведення консерваційних та реставраційних робіт;
- брак скоординованої стратегії відновлення культурної спадщини.

Наразі в Україні функціонує багаторівнева система публічного управління у сфері охорони культурної спадщини, яка включає державні органи (Міністерство культури та інформаційної політики, Державну службу з питань охорони культурної спадщини), органи місцевого самоврядування та неурядові організації. Однак війна виявила низку проблем, які існують на даний час у цій сфері:

- слабка координація та взаємодія між державними та місцевими структурами;
- недосконала нормативно-правова база, що не враховує виклики війни та поствоєнного відновлення;

- недостатнє використання цифрових технологій у сфері управління культурною спадщиною;
- обмежене фінансування та відсутність сталих джерел залучення інвестицій.

Для ефективного відновлення та захисту історико-культурної спадщини в Україні необхідна модернізація підходів до публічного управління. Основними напрямками реформування можуть бути ті, які представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Основні напрямки реформування, ефективного відновлення та захисту історико-культурної спадщини в Україні

№ п/п	Напрямки	Їх класифікація
1	Створення єдиної державної програми відновлення історико-культурної спадщини	– визначення пріоритетних об'єктів для відновлення; – розробка механізмів залучення міжнародної допомоги та інвестицій; – впровадження єдиних стандартів реставраційних робіт
2	Посилення міжвідомчої координації	– налагодження ефективної взаємодії між державними органами, місцевими громадами та міжнародними партнерами; – створення спеціалізованого координаційного центру з відновлення культурної спадщини
3	Реформа законодавчої бази	– адаптація нормативно-правових актів до сучасних викликів; – впровадження дієвих механізмів покарання за незаконне руйнування культурних пам'яток; – гармонізація українського законодавства з 4 міжнародними стандартами у сфері захисту спадщини
4	Залучення громадськості та цифровізація процесів	– використання сучасних цифрових технологій для моніторингу стану культурних пам'яток (наприклад, 3D-сканування та GIS-картографія); – створення відкритих реєстрів та онлайн-платформ для громадського контролю за станом та відновленням пам'яток; – активне залучення громадських організацій та волонтерів до процесів збереження та відбудови культурних об'єктів
5	Фінансування та залучення міжнародних партнерів	– розробка механізмів грантової підтримки; – пошук інвесторів та меценатів, які готові вкладати кошти у відновлення культурних об'єктів; – використання моделей державно-приватного партнерства у сфері культурної спадщини

Джерело: власні узагальнення.

У поствоєнний період перед Україною стоїть унікальне завдання – не лише відновити втрачене, але й модернізувати підходи до публічного управління культурною спадщиною, зробивши їх більш ефективними та прозорими. Важливо створити ефективну модель управління, що забезпечить довгострокову стійкість, прозорість та інклюзивність процесів відбудови й збереження історико-культурних пам'яток. Впровадження сучасних технологій, зміцнення нормативної бази, створення міжнародних партнерств та залучення громадянського суспільства стануть ключовими факторами успіху.

Одним із перспективних напрямків є адаптація законодавства до сучасних викликів, пов'язаних із відновленням культурної спадщини. З цією метою необхідно здійснити наступне:

- розробити новий комплексний закон про охорону культурної спадщини, який врахує специфіку поствоєнного періоду та міжнародні зобов'язання України;
- удосконалити механізми кримінальної та адміністративної відповідальності за руйнування пам'яток та незаконне переміщення культурних цінностей;
- гармонізувати законодавство з європейськими та міжнародними стандартами, зокрема враховуючи Конвенцію ЮНЕСКО 1972 року та Гаазьку конвенцію 1954 року.

Фінансування відновлення історико-культурної спадщини України залишається сьогодні однією з ключових проблем. Для її вирішення варто розвивати:

- грантові програми та міжнародну фінансову допомогу – активне залучення коштів від ЮНЕСКО, ЄС, Світового банку та інших міжнародних організацій;
- механізми державно-приватного партнерства – створення стимулів для бізнесу, що готовий інвестувати у відбудову пам'яток (податкові пільги, державні гарантії, субсидії);
- Фонд відновлення культурної спадщини – централізований механізм акумулювання фінансів для реставрації та підтримки культурних об'єктів.

Використання цифрових технологій здатне значно підвищити ефективність публічного управління історико-культурною спадщиною. До перспективних ініціатив можна віднести:

- створення єдиного національного реєстру культурної спадщини, який міститиме інформацію про всі об'єкти, їхній стан та необхідні заходи з відновлення;
- використання 3D-сканування та доповненої реальності для документування та відтворення зруйнованих пам'яток;
- застосування GIS-технологій для картографування культурної спадщини та моніторингу її стану в режимі реального часу;
- розвиток онлайн-платформ для залучення громадськості до процесів відбудови та збору благодійних внесків.

Громадські ініціативи та міжнародні партнерства відіграють важливу роль у збереженні історико-культурної спадщини. Тому перспективними є такі напрямки:

- розширення громадського контролю за станом та відновленням пам'яток через ініціативи відкритих даних та інтерактивні карти;
- створення волонтерських програм для участі у реставраційних роботах та заходах з популяризації культурної спадщини;
- міжнародні партнерства з провідними культурними установами світу для обміну досвідом та залучення технологій відновлення.

Одним із важливих трендів у сфері публічного управління є передача повноважень місцевим громадам, що дозволить більш оперативно реагувати на потреби збереження історико-культурної спадщини. Серед ключових кроків можна виділити наступні:

- створення муніципальних програм охорони культурної спадщини, що передбачатимуть фінансування та планування реставраційних робіт на місцевому рівні;
- залучення місцевих підприємців та громади до процесів управління об'єктами культурної спадщини, зокрема через механізми соціального підприємництва;
- розширення повноважень місцевих органів влади у питаннях охорони культурної спадщини та запровадження прозорих механізмів прийняття рішень.

Таким чином, реформа публічного управління у сфері охорони історико-культурної спадщини є необхідною умовою для її збереження та сталого розвитку у майбутньому. Важливо, щоб цей процес відбувався комплексно, з урахуванням кращих міжнародних практик та активної участі всіх зацікавлених сторін.

Висновки

Поствоєнне відновлення культурної спадщини України потребує не тільки фінансових ресурсів, але й ефективного публічного управління. Модернізація законодавства, залучення міжнародних партнерів, цифровізація процесів та розширення ролі місцевих громад є ключовими напрямками, що забезпечать сталий розвиток цієї сфери.

Створення сучасної, інтегрованої та інноваційної системи управління дозволить не тільки зберегти культурну спадщину України, а й зробити її частиною сталого економічного та соціального розвитку країни в поствоєнний період.

Список використаної літератури

1. Архипова Є.О., Клевчук О.О. Державне регулювання у сфері охорони культурної спадщини України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 13–14. С. 51–57. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.13-14.51>
2. Валецький О.Л. Актуальність розвитку державно-приватного партнерства у сфері культурної політики. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 28.10.2020. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/aktualnist-rozvitku-derzhavno-privatnogo-partnerstva-u-sferi> (дата звернення: 09.02.2025).
3. Корчак Н.М. Антикорупційні цифрові рішення в сфері публічного управління та адміністрування та їх вплив на охорону культурної спадщини України. *Наукові перспективи*. № 11(41) 2023. С. 166–180. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11\(41\)-](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-11(41)-)
4. Литвиненко О.М. Напрями вдосконалення правових та інституційних механізмів збереження культурної спадщини. *Національний інститут стратегічних досліджень*, 15.04.2020. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/napryami-vdoskonalennya-pravovikh-ta-instituciynikh-mekhanizmiv> (дата звернення: 09.02.2025).
5. Мазур Т.В. Охорона культурної спадщини в Україні: історико- й теоретико-правове дослідження: дис. ... д-ра юр. наук: 12.00.01 / Національна академія внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України. Київ, 2021. 423 с.
6. Мерзляк А.В., Огнатьов Є.С. Державне управління сферою культури: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2017. Вип. 1 (17). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2017_1_4 (дата звернення: 09.02.2025).
7. Підбережник Н.П. Роль неурядових організацій у збереженні історико-культурної спадщини України в умовах війни. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 11(17) 2023. С. 413–425. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-)
8. Чорновол К. Війна за історію: як Україна захищає свою культурну спадщину від посягань Росії. *Аностроф*. TV. 2022. URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/kyiv/cultura/2022-06-27/voyna-za-istoriyu-kak-ukraina-zaschischaetsvoe-kulturnoe-nasledie-ot-posyagatelstv-rossii/272822> (дата звернення: 09.02.2025).
9. Офіційний сайт Міністерства культури та інформаційної політики України. URL: <https://www.mcip.gov.ua/> (дата звернення: 09.02.2025)

References

1. Arkhypova YE.O., Klevchuk O.O. (2021). Derzhavne rehulyuvannya u sferi okhorony kul'turnoyi spadshchyny Ukrainy [State regulation in the field of cultural heritage protection of Ukraine]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. no. 13–14. pp. 51–57. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.13-14.51
2. Valevs'kyi O.L. Aktual'nist' rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva u sferi kul'turnoyi polityky [The relevance of the development of public-private partnership in the field of cultural policy]. *Natsional'nyy instytut stratehichnykh doslidzhen'*. 28.10.2020. Retrieved from: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/aktualnist-rozvitku-derzhavno-privatnogo-partnerstva-u-sferi>
3. Korchak N.M. (2023). Antykoruptsiyni tsyfrovi rishennya v sferi publichnoho upravlinnya ta administruvannya ta yikh vplyv na okhoronu kul'turnoyi spadshchyny Ukrainy [Anti-corruption digital solutions in the field of public management and administration and their impact on the protection of the cultural heritage of Ukraine]. *Naukovi perspektyvy*. no. 11(41). pp. 166–180.
4. Lytvynenko O.M. Napryamy vdoskonalennya pravovykh ta instyutsiynykh mekhanizmv zberezheniya kul'turnoyi spadshchyny [Directions for improvement of legal and institutional mechanisms of preservation of cultural heritage]. *Natsional'nyy instytut stratehichnykh doslidzhen'*. 15.04.2020. Retrieved from: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/napryami-vdoskonalennya-pravovikh-ta-instituciynykh-mekhanizmv>
5. Mazur T.V. (2021). Okhorona kul'turnoyi spadshchyny v Ukraini: istoryko- y teoretyko-pravove doslidzhennya [Protection of cultural heritage in Ukraine: historical, theoretical and legal research]: dys. ... d-ra yur. nauk: 12.00.01 / Natsional'na akademiya vnutrishnikh sprav Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy. Kyiv. 423 p.
6. Merzlyak A.V., Ohnar'ov YE.S. (2017). Derzhavne upravlinnya sferoyu kul'tury: vitchyznyanyy ta zarubizhnyy dosvid [State management of the sphere of culture: domestic and foreign experience]. *Publichne administruvannya: teoriya ta praktyka*. Vyp. 1(17). Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2017_1_4
7. Pidberezhenyk N.P. (2023). Rol' neuryadovykh orhanizatsiy u zberezheni istoryko-kul'turnoyi spadshchyny Ukrainy v umovakh viyny [The role of non-governmental organizations in preserving the historical and cultural heritage of Ukraine during the war]. *Aktual'ni pytannya u suchasniy nautsi*. no. 11(17). pp. 413–425. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11\(17\)-](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-11(17)-)
8. Chornovol K. (2022). Viyna za istoriyu: yak Ukrayina zakhyschaye svoyu kul'turnu spadshchynu vid posyahan' Rosiyi [War for History: How Ukraine Protects Its Cultural Heritage from Russian Encroachments]. *Apostrof*. TV. Retrieved from: <https://apostrophe.ua/ua/news/kyiv/cultura/2022-06-27/voyna-za-istoriyu-kak-ukraina-zaschischaetsvoe-kulturnoe-nasledie-ot-posyagatelstv-rossii/272822>
9. Ofitsiynyy sayt Ministerstva kul'tury ta informatsiynoyi polityky Ukrainy [Official website of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine]. Retrieved from: <https://www.mcip.gov.ua/>